

Hva med de andre?

Barnehageansatte som ikke er førskolelærere

Lars Gulbrandsen

NOTAT

NR 1/08

Hva med de andre?

Barnehageansatte som ikke er
førskolelærere

LARS GULBRANDSEN

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Notat 1/2008

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD). Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) 2008

ISBN 978-82-78-94309-0
ISSN 1890-6435

Desktop: *Hussein Monfared*
Trykk: *Allkopi/GCS*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Den store satsingen på å nå full barnehagedekning er i ferd med å lykkes. Den sterke utbyggingen har imidlertid aksentuert et annet problem: mangelen på førskolelærere. Fra 2005 til 2006 økte antall dispensasjoner fra kravet om utdannet personale. Selv om andelen styrere og pedagogiske ledere uten førskolelærerutdanning ikke økte, økte likevel antallet ansatte uten slik utdanning enda mer enn antall dispensasjoner.

I 2007 gjennomførte NOVA på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet et prosjekt om norske førskolelærere basert på registerdata fra Statistisk sentralbyrå. Prosjektet ble rapportert i NOVAs skriftserie 4/07, «Full dekning, også av førskolelærere?». Som et biprodukt av denne rapporten kom det fram spørsmål om et uforståelig stort avvik mellom det antall førskolelærere som kunne utledes av å kombinere data fra SSBs utdanningsregistre og sysselsettingsregistre, og det antall førskolelærere som var rapportert gjennom barnehagenes årsmeldinger og som kunne hentes ut fra KOSTRA. Avviket var ikke minst overraskende siden uttaket fra SSBs registre var planlagt på en måte som skulle fjerne, eller i det minste i betydelig grad redusere, tidligere observerte avvik mellom de to datakildene.

NOVA fikk i desember 2007 et nytt oppdrag fra Kunnskapsdepartementet som ønsket at det ble gjennomført en deskriptiv studie av alle ansatte i barnehagen – assistenter, pedagogiske ledere og styrere per 1. oktober 2005, for å få et bilde av den helhetlige kompetansesituasjonen i barnehagene. Dette skulle gjøres ved hjelp av et nytt datauttak fra SSBs registre, denne gang representert av alle som 1. oktober 2005 var registrert som sysselsatt i en barnehage. Mens vi i det første oppdraget i 2007 tok utgangspunkt i alle med førskolelærerutdanning og var interessert i hvor mange og hvem med denne utdanningen som var sysselsatt i barnehager, kunne det nye datauttaket gi oss data om utdanning, alder og bakgrunn til det flertallet av barnehageansatte som ikke er utdannet som førskolelærere.

Dette var prosjektets primære begrunnelse, men det nye datasettet kunne også gi oss grunnlag for å tallfeste størrelsen av ulike grupper som kunne ha utdannelse mer eller mindre tilnærmet ekvivalent med en førskolelærerutdanning. Som en sekundær målsetning for prosjektet ønsket derfor departementet at vi brukte denne datakilden til å belyse, og om mulig forklare, det store avviket mellom registerdata om arbeidstakerne og de tallene som rapporteres i KOSTRA.

Et forberedende paper som presenterte problemstillinger og data ble lagt fram og drøftet på den nasjonale forskerkonferanse om barnehager og barneomsorg som Høgskolen i Oslo og NOVA arrangerte i november 2007. Jeg fikk her nyttige kommentarer som jeg kunne ta med meg videre. Jeg vil også benytte anledningen til å takke Einar Juell i Utdanningsforbundet som både har kommet med nyttige innspill til formulering av prosjektets problemstilling og dessuten har stilt til rådighet tabeller over barnehageansatte som SSB har produsert på oppdrag for Utdanningsforbundet. Når det gjelder datauttak fra SSB vil jeg særlig takke Toril Vangen som gjennom sin store kunnskap om hvordan utdanningsdata blir registrert hos SSB, har kunnet gi oss data som har gjort det mulig å gjennomføre de to prosjektene. Vi vil også takke Kunnskapsdepartementet for den interessen som er vist, og vår kontaktperson, seniorrådgiver Hege Sevatdal, for godt samarbeid og grundige kommentarer til et tidligere utkast.

NOVA, mars 2008

Lars Gulbrandsen

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
2 Registerdata om alle barnehageansatte	13
3 Hva kan forklare det store avviket mellom ulike datakilder?	16
3.1 Ansatte med eksamen fra utlandet	16
3.2 «Halvstuderte røvere»	21
4 Overrapportering av antall førskolelærere?	28
5 Mer om de ansatte som utdanner seg til førskolelærere	31
6 Mer om de barnehageansatte med avbrutt førskolelærerutdanning	34
7 Yrkesmessig stabilitet blant de ansatte uten førskoleutdanning	36
8 Avslutning	41
Litteratur	43

Sammendrag

Det har alltid vært mangel på førskolelærere i norske barnehager. I følge barnehagenes egne årsmeldinger, de siste årene systematisert og publisert gjennom KOSTRA, har til enhver tid ca en tredjedel av de ansatte hatt godkjent utdanning som førskolelærer. Dette er en lavere andel enn for eksempel i våre naboland. En arbeidsgruppe som i 2004 utredet spørsmålet om kvalitet i barnehagesektoren, foreslo en opptrappingsplan med mål om en pedagogandel på 50 prosent i løpet av en femårs periode. Problemet har senere økt i takt med den store barnehageutbyggingen. Både antall dispensasjoner og antall styrere og pedagogiske ledere uten førskolelærerutdanning var ved årsskiftet 2006–2007 større enn noen gang, selv om andelen uten slik utdannelse har holdt seg konstant.

Ansatte med og uten førskolelærerutdanning skiller seg aldersmessige fra hverandre. Blant de som ikke har slik utdanning er det relativt flere som både er yngre og eldre enn førskolelærerne. Mens 44,4 prosent av førskolelærerne var i 30-åra, var dette tilfellet for 27,4 av de øvrige ansatte. 10,9 prosent av de ansatte med førskolelærerutdanning var over 50 år, mot 20,9 blant de øvrige ansatte. Hele 97,3 prosent av førskolelærerne er født i Norge, mot 89 prosent blant de øvrige ansatte. Nesten tredjedelen av de ansatte uten førskolelærereksamen har kun obligatorisk grunntdanning, mens under 10 prosent har utdanning på samme nivå som førskolelærerne.

Samtidig er det store avvik mellom hva ulike datakilder forteller oss om antall førskolelærere. I følge registerbasert sysselsettingsfil og utdanningsregisteret i SSB var det høsten 2005 ansatt 18 674 med godkjent førskolelærerutdanning i barnehagene. I følge barnehagenes egne årsmeldinger var det ansatt ca. 3 300 flere med førskolelærerutdanning.

I rapporten leter vi etter mulige årsaker til hva denne store forskjellen kan skyldes. Er det slik at barnehagene systematisk og konsekvent overrapporterer sin beholdning av pedagoger slik at førskolelærermangelen i virkeligheten er enda større enn tidligere antatt? Eller er det grunner til at noen personer med annen og høyst relevant utdanning er tatt med i barnehagenes rapportering, men naturlig nok ikke er blitt registrert som førskolelærere i utdanningsregisteret? Problemstillingene blir belyst ved hjelp av registerdata fra SSB som omfatter samtlige som var ansatt i norske barnehager høsten 2005.

En mulig årsak til avviket kunne være arbeidsinnvandring, særlig av danske og svenske innvandrere med en utdanning som er ekvivalent med norsk førskolelærerutdanning, men som ikke er registrert som sådan i SSBs utdanningsregister. Svenske og danske førskolelærere kan imidlertid ikke forklare mer enn maksimalt 15 prosent, og høyst sannsynlig, langt mindre av avviket mellom KOSTRA-data og registerdata.

En annen mulighet er at barnehagene har vært noe slepphendte med å godkjenne som førskolelærere de ansatte som har gjennomført førskolelærerutdanningen uten å ta eksamen, eller de ansatte som er i gang med slik utdanning. I 2005 utgjorde den første gruppen 1686 ansatte, den andre gruppen 785. Det samlede utdanningsnivå i disse gruppene er ikke av en slik art at særlig mye av avviket kan forklares. Sett under ett, er det i underkant av 700 ansatte som har utdanning på samme nivå som førskolelærer. De som er i gang med eller har gjennomført deler av slik utdanning, blir registrert på samme utdanningsnivå som førskolelærer allerede når de har avlagt 20 studiepoeng.

Det synes vanskelig å trekke noen annen konklusjon enn at barnehagene overrapporterer antall ansatte med førskolelærerutdanning. Fra og med 2006 inneholder KOSTRA-skjemaet en ny rubrikk for ansatte med annen pedagogisk utdanning. Man skulle forvente at dette har åpnet muligheten for å plassere noen av dem som tidligere er rapportert som førskolelærere i en ny, og kanskje riktigere kategori. Det ble da også en mindre vekst av antall rapporterte førskolelærere i 2006 enn hva veksten av barn i ulike aldersgrupper skulle tilsi. I 2005 hadde derimot førskolelærerveksten vært større enn veksten av antall barn i barnehage.

Et siste viktig funn som vi vil trekke fram, er den yrkesmessige stabiliteten i ulike grupper av ansatte. Tidligere forskning har konkludert med at assistenter har vært en mer stabil arbeidskraft enn førskolelærerne. Slik er det ikke lenger. I den store ekspansjonsfasen barnehagesektoren er inne i, har den mer enn før både holdt fast på sine ansatte førskolelærere og samtidig fått tilsig av førskolelærere fra andre yrker. Nå utgjør de øvrige ansatte langt en langt mindre stabil arbeidskraft enn de førskolelærerutdannede.

1 Innledning

Et kompetent personale er en viktig forutsetning for god barnehagekvalitet. Mangel på ansatte med relevant utdanning har gjennom flere årtier vært et problem i norske barnehager. Mangelen skyldes ikke at det er blitt utdannet for få førskolelærere, men har nesten uten unntak vært forårsaket av et stort frafall fra førskolelæreryrket. Fram til godt ut på 1970-tallet var dette frafallet så stort at man måtte utdanne minst to førskolelærere for å få én yrkesaktiv førskolelærer (Pedersen og Pettersen 1981). Senere har mangelen vedvart (Gulbrandsen 2005a), selv om årsakene til frafallet har endret seg. På 1960- og 1970-tallet ble de nyutdannede førskolelærerne ganske raskt etter eksamen hjemmeværende mødre, senere var det i økende grad andre yrker og annen utdanning som fristet førskolelærerne. Mangelen på førskolelærere har ikke blitt mindre under den sterke ekspansjonsfasen de siste åra. Mellom utgangen av 2005 og utgangen av 2006 ble det gitt et økt antall dispensasjoner fra kravet om utdannet personale, og det ble betydelig flere styrere og pedagogiske ledere som ikke hadde godkjent førskolelærerutdanning (Gulbrandsen, 2007: 11, Jensen, 2007: 13).

Førskolelærere har imidlertid alltid vært i mindretall i norske barnehager, selv om denne yrkesgruppen har vært gjenstand for langt mer forskning enn for eksempel assistentene som hele tiden har utgjort den største gruppen av ansatte¹. Det er derfor viktig å få kunnskap om kompetanse, utdanning og bakgrunn til flertallet av de voksne i barnehagen, noe denne rapporten forhåpentligvis vil bidra til. I følge KOSTRA var det ved utgangen av 2006 ansatt 69 626 personer i barnehagene. 6 177 av disse var styrere, mens 16 147 var pedagogiske ledere. Den klart største gruppen var assistenter som rommet 35 081 ansatte². Henholdsvis 5 325 av styrene (86,2 prosent) og 14 069 av de pedagogiske lederne hadde godkjent førskolelærerutdanning (87,1 prosent). Av de to gruppene var det dessuten henholdsvis 344 styrere (5,6 prosent) og 631 pedagogiske ledere (3,9 prosent) som hadde annen pedagogisk utdanning. Det er ikke opplyst om

---

¹) Viktige unntak som bør nevnes er Hilde Nafstads undersøkelse fra 1972, den gang praktikantene utgjorde den største gruppen utenom førskolelærerne (Nafstad, 1976), og Gunvor Løkkens undersøkelse om yrkesrollene i barnehage fra 1991 (Løkken, 1992).

²) Tallet framkommer ved å summere kolonnene over assistenter i KOSTRA. Tallet avviker klart fra tallet i tabeller som SSB har produsert for Utdanningsforbundet (og som vi har fått adgang til å benytte) der det opereres med 35 911 assistenter, og i tillegg 911 tospråklige assistenter.

dette er utdanning som er godkjent i henhold til endringen i barnehageloven fra juni 2005 ved enten å være annen høgskoleutdanning som gir barnefaglig eller pedagogisk kompetanse (for styrere) eller annen treårig pedagogisk utdanning på høgskolenivå med videreutdanning i barnehagepedagogikk (for pedagogiske ledere). Total hadde 22 885 av de ansatte ved årsskiftet 2006–2007 førskolelærerutdanning. I følge KOSTRA har 6 695 av assistentene utdanning som førskolelærere, barne- og ungdomsfaglig utdanning eller annen pedagogisk utdanning. Også her gir tabeller SSB har produsert for Utdanningsforbundet ytterligere informasjon. Hovedtyngden av assistentene som er med i denne gruppen, har barne- og ungdomsfaglig utdanning, mens 2 684 har førskolelærerutdanning.

Arbeidsgruppen som i 2004 og 2005 utredet spørsmålet om kvalitet i barnehagesektoren, pekte på at pedagogtettheten var klart lavere i Norge enn i Sverige og Danmark. Arbeidsgruppen foreslo at det skulle utarbeides en tiltaksplan som kunne øke førskolelærerandelen fra en tredjedel til halvparten av de ansatte innen utgangen av 2010 (Barne- og familiedepartementet 2005: 85). Med den sterke utbyggingen som senere har funnet sted, har antallet førskolelærere ikke holdt tritt med økningen av antall plasser. Som vedlegg til innstillingen finnes en gjennomgang av datasituasjonen innenfor barnehagesektoren (Gulbrandsen 2005b). Et interessant funn her var det store tallmessig avviket man fikk dersom man målte samme fenomen ved hjelp av ulike datakilder. Sammenliknet man registerdata om utdanning og sysselsetting og KOSTRA-tallene fra utgangen av 2003, fant man for eksempel 4 100 flere førskolelærere i KOSTRA enn i SSB's registerdatabaser (Gulbrandsen 2005b: 36).

De registerdata som tabellene i denne publikasjonen var basert på, dreide seg om de ansattes høyeste oppnådde utdanning. Ved å sammenlikne de samme personer på to tidspunkt, viste dette materialet for eksempel at halvparten av de som var blitt registrert med førskolelærerutdanning som høyeste oppnådde utdanning i 1996, var registrert med en annen høyeste oppnådde utdanning i 2004 (Gulbrandsen 2005b: 37).

Vi antok den gang at avviket mellom registerdata og KOSTRA skyldtes at man i barnehagene fant et betydelig innslag av opprinnelige førskolelærere som hadde skaffet seg så mye tilleggsutdanning at de ikke lenger var registrert med utdanning som førskolelærer som høyeste oppnådde utdanning. Vi regnet med at de av dem som fortsatt tjente til livets opphold i barnehagen som styrer eller pedagogisk leder, ville bli registrert lokalt i den barnehagen de jobbet med utdanning som førskolelærer, hva de vitterlig

hadde, selv om tilleggsutdanning hadde medført at de ikke lenger var registrert som førskolelærere hos SSB. Dette ga imidlertid en usikkerhet som var lite tilfredsstillende dersom man skulle studere den samfunnsmessige utnyttelse av førskolelæreres human kapital, nærmere bestemt deres yrkesaktivitet, yrkesvalg og kompetanse. I forbindelse med et nytt prosjekt tok vi høsten 2006 kontakt med SSB med forespørsel om det var mulig å identifisere alle som en eller annen gang hadde fullført utdanning som førskolelærer, uavhengig av hvilken utdanning de nå måtte være registrert med som høyeste oppnådde utdanning. Dette kunne SSB langt på vei klare. Per oktober 2005 var det registrert 38 614 personer med slik utdanning, hvorav 37 675 høsten 2005 (1. oktober) fortsatt var i live og bosatt i Norge. De eneste som man ikke kunne identifisere, var de som tok eksamen som førskolelærer før 1971 og samtidig hadde fullført en annen høyere utdanning før dette tidspunkt, men dette antas å ha vært et meget beskjedent antall (Gulbrandsen 2007: 20).

Disse dataene viste for eksempel at av alle med førskolelærerutdanning og som var i yrkesaktiv alder (under 68 år) høsten 2005, jobbet 18 666 i barnehage (Ibid: 36). I tillegg var det åtte enda eldre førskolelærere som fortsatt var yrkesaktive med sin arbeidsplass i en barnehage.

Disse dataene viste situasjonen per 1. oktober 2005. Den tidsmessig nærmeste KOSTRA-rapportering er fra desember samme år, basert på barnehagenes årsmeldingsskjema. Vi trodde vi hadde funnet årsaken til det tidligere registrerte avviket mellom SSBs registerdata og KOSTRA-data, og at vi nå hadde fått med tilnærmet alle med førskolelærerutdanning og ikke bare de som var registrert med førskolelærerutdanning som høyeste oppnådde utdanning. Vår hypotese om årsaken til det nevnte avviket falt imidlertid pladask til jorden. I følge KOSTRA var det ved utgangen av 2005 ansatt 21 794 personer med førskolelærerutdanning i norske barnehager. Dette gir drøyt 3000 flere førskolelærere i barnehagene enn det skulle være i henhold til registerdata om utdanning og næringsklassifisering av den stilling disse var sysselsatt i høsten 2005.

Siden det er knyttet klare mål til de barnehageansattes utdanning og kompetanse, er det av avgjørende betydning at det rapporteres mest mulig korrekte tall om situasjonen. Er det KOSTRA-tallene som gir det mest korrekte bilde situasjonen i barnehagene, eller er det de klart lavere tall basert på SSB's registerdatabaser som gir det mest korrekte bilde? Dersom det siste skulle vise seg å være tilfelle, vil vanskene med å rekruttere det nødvendige antall ansatte med relevant pedagogisk utdanning være enda

større enn man på forhånd trodde. Vi vil prøve å finne svar ved å undersøke nærmere de barnehageansatte som ikke har førskolelærerutdanning. Det er ulike mulige årsaker til at en person kan ha en utdanning som en barnehage godkjenner som ekvivalent med en førskolelærerutdanning, uten at dette framgår av SSBs registerdata. En nærliggende årsak kan være at utdanningen er fullført i utlandet, og da rimelig nok godkjent av den barnehagen der vedkommende er ansatt, men ikke registrert av SSB. En annen mulighet er at barnehagene ser gjennom fingrene med ikke avsluttet utdanning, og rapporterer et ukjent antall av disse som ansatte med førskolelærerutdanning. Ved slutten av 2005 kan også noen av barnehagene ha foregrepet lovendringen fra sommeren 2005 som først trådte i kraft i 2006, og som åpnet opp for å godkjenne også andre typer utdanning. Det var først i KOSTRA-skjemaet året etter, i rapporteringen for 2006, at barnehagene fikk en egen svarrubrikk der de med annen pedagogisk utdannelse skulle registreres.

Vi vil forsøke å tallfeste størrelsen på disse mulige feilkildene, og se hvor mye av det registrerte avviket som kan forklares på denne måten. Men samtidig bør rapporten ha en viss verdi ved å gi informasjon om den største gruppen barnehageansatte, nemlig assistentene, selv om disse ikke kan skilles fra andre ansatte uten førskolelærerutdanning. Vi vil kunne beskrive bakgrunn, alder og ikke minst hvilken utdannelse man finner blant barnehagens øvrige personale. Vi vil også kunne se nærmere på to viktige undergrupper av disse, nemlig de som både jobber i barnehage og som er under utdanning til førskolelærer og de som jobber i barnehage og som har vært innom førskolelærerutdanningen tidligere, men uten å fullføre denne.

2 Registerdata om alle barnehageansatte

I forbindelse med den tidligere undersøkelsen av alle med førskolelærerutdanning (Gulbrandsen, 2007) fikk vi tatt et utvalg som gjorde det mulig å skille ut et underutvalg av barnehageansatte, nemlig de ansatte med fullført førskolelærerutdanning. Som nevnt foran, var 18 674 av disse ansatt i barnehage, dvs. at de i følge Standard for næringsgruppering (SN2002) enten hadde fått koden 80101 (førskoleundervisning) eller 85 327 (barnehager). Nesten alle, 18 657 av de 18 674, hadde koden 85 327.

For om mulig å komme på sporet av noen mulige årsaker til det store avviket mellom antall ansatte med førskolelærerutdanning i dette utvalget og det tilsvarende antallet i barnehagenes årsmeldinger som er grunnlaget for KOSTRA-tallene, fikk vi SSB til å gjøre et nytt uttak fra sin mikrodatabase (<http://www.ssb.no/mikrodata/>). Utvalgskriteriet var denne gang alle som per 1. oktober 2005 var registrert med en av de to nevnte koder fra standard næringsgruppering (SN 2002). De som allerede var trukket ut i det første utvalget (basert på utdanning), ble holdt utenfor i det nye utvalget som ble trukket. Dette ga oss 45 991 personer, uten fullført førskolelærerutdanning og samtidig sysselsatt i barnehage. Også her var det altoverveiende koden 85 327 som var benyttet. Bare 45 personer hadde kode 80101.

Summen av disse og de ansatte med førskolelærereksamen blir 64 665 personer. Her finner vi nesten fullt samsvar mellom registertallene og KOSTRA som ved utgangen av 2005 opererte med 64 681 ansatte i barnehager. At de to datakildene samsvarer på det totale antallet sysselsatte, men avviker på antallet med førskolelærerutdanning, indikerer at feilen når det gjelder antallet med førskolelærerutdanning, sannsynligvis er å finne i KOSTRA-tallene. Spørsmålet blir dermed om man ved å analysere data om sysselsatte uten registrert fullført førskolelærerutdanning kan finne mulige årsaker til at drøyt 3000 av disse blir rapportert å ha førskolelærerutdanning i barnehagenes årsrapportering?

De data som er hentet ut om de øvrige barnehageansatte er mindre omfattende enn de data vi tidligere har fått hentet ut for å analysere de førskolelærerutdannede, rett og slett fordi vår problemstilling i denne sammenheng er langt mer snever. En av de variablene vi har hentet ut, er fødselsår. Tabell 2.1 viser alderfordelingene for de med fullført førskolelærerutdanning og for de øvrige ansatte. De øvrige ansatte skiller seg fra de med førskolelærerutdanning ved enten å være yngre eller ved å være eldre.

67,6 prosent av førskolelærerne er mellom 30 og 49 år. Blant de øvrige ansatte befinner 51,4 prosent seg i denne aldersgruppa. Andelen over 50 år er videre nesten dobbelt så høy blant de øvrige ansatte som blant førskolelærerne. Vi ser nok her resultatet av to prosesser. Barnehager er sikkert et populært sted å «finne seg selv» eller vente på andre muligheter og åpninger for helt unge mennesker. Samtidig har tidligere undersøkelser vist at assistenter har vært en mer stabil arbeidskraft enn pedagogiske ledere (St meld nr 27 (1999–2000): 61, Retvedt m. fl, 1999: 61). Om akkurat dette funnet fortsatt gjelder, vil vi stille spørsmål om senere i rapporten.

Tabell 2.1 Aldersfordeling (høsten 2005) blant barnehageansatte med og uten førskolelærerutdanning. Prosent

	< 30	30–39	40–49	50–67	> 67	N
Med førskole-lærerutd.	21,4	44,4	23,2	10,9	(8)	(18674)
Andre ansatte	27,5 *	27,4	24,0	20,5	0,6	(45990)

*15,4 prosent er under 25 år

I tillegg har vi hentet ut et utvalg av alle som har vært innom førskolelærerutdanningen uten å fullføre. Dette er 14 500 personer. 2 421 av disse (17 prosent) var ansatt i barnehage høsten 2005. Det var 8 571 av disse som var bosatt i Norge 1. oktober 2005, og som ikke var i gang med denne utdanningen på samme tidspunkt. Disse er enten registrert med avbrudd i sitt studium eller med ikke fullført studium. De fordeler seg med 4 011 på avbrudd og 4 560 på ikke fullført. Dette datauttaket gjør det mulig å se nærmere på en viktig undergruppe blant de barnehageansatte, nemlig de som både jobber i barnehage og som samtidig utdanner seg til førskolelærer. I alt utgjorde denne gruppen 785 av de ansatte.

I denne rapporten vil vi gjentatte ganger benytte oss av uttrykket utdanningsnivå. Dette refererer til norsk standard for utdanningsgruppering. Det er redegjort utførlig for denne standarden i Statistisk sentralbyrå (2000, s. 6 ff). Fra denne publikasjonen har vi hentet tabell 2.2 som gir en utførlig beskrivelse av hva slags utdanning som skuler seg bak de ulike nivå-tall. Vi vil i mange sammenhenger kun benytte oss av nivå-tallene. Lesere som ikke er fortrolig med disse, og kanskje vil ha problemer med å huske hva de ulike tallene representerer, vil ha nytte av å ha et øye til tabell 2.2, når de leser denne rapporten.

Tabell 2.2 Oversikt over utdanningsnivå som benyttes i norsk standard for utdanningsgruppering. Tabellen er hentet fra: Statistisk sentralbyrå (2000): Norsk standard for utdanningsgruppering. Revidert 2000. Norges offisielle statistikk, NOS C 617, s. 7.

Tredeling av nivå	Nivå	Nivånavn	Klassetrinn
	0	Ingen utdanning og førskoleutdanning	Under skoleplikt
Obligatorisk utdanning	1	Barneskoleutdanning	1.–7. klassetrinn
	2	Ungdomskoleutdanning	8.–10. klassetrinn
Mellomutdanning	3	Videregående, grunnutdanning	11.–12. klassetrinn
	4	Videregående, avsluttende utdanning	13. klassetrinn +
	5	Påbygging til videregående utdanning	14. klassetrinn +
Universitets- og høyskoleutdanning	6	Universitets- og høyskoleutdanning, lavere nivå	14.–17. klassetrinn
	7	Universitets- og høyskoleutdanning, høyere nivå	18.–19. klassetrinn
	8	Forskerutdanning	20. klassetrinn +
	9	Uoppgitt	

3 Hva kan forklare det store avviket mellom ulike datakilder?

3.1 Ansatte med eksamen fra utlandet

De siste årene har det vært en stor arbeidsinnvandring til Norge, ikke minst fra våre naboland. Med den store mangel på førskolelærere i norske barnehager er det god grunn til å tro at førskolelærere fra for eksempel Danmark og Sverige lar seg friste av mange ledige tilbud i Norge. Vi regner med at utdanningen som disse har med seg i liten grad er registrert i det norske utdanningsregisteret. På den annen side regner vi med at den enkelte arbeidsgiver vil vurdere de eksamenspapirer som legges fram, og kan avgjøre om det dreier seg om en utdanning ekvivalent med norsk førskolelærerutdanning. Hvis det er tilfelle, kan vi sannsynligvis her finne noe av årsaken til avviket på drøyt 3000 førskolelærere i de to datakildene. Da er det i tilfelle slik at et ukjent antall av de 3000 faktisk har utdanning som førskolelærer, men at denne utdanningen ikke er blitt sentralt registrert i Norge.

I tabell 3.1 viser vi hvordan ansatte med førskolelærerutdanning og andre ansatte fordeler seg på noen utvalgte fødeland. Som vi ser, er det stor forskjell mellom de ansatte med førskolelærereksamen og de andre ansatte. Innslaget av «innvandrere» er klart lavere blant de ansatte med førskolelærerutdanning enn blant de andre ansatte. Dette gir en viss støtte til en hypotese om at førskolelærere med utenlands utdanning ikke har fått registrert sin utdanning. Det synes lite sannsynlig at det totalt sett bare jobber 132 svensk- eller danskefødte førskolelærere i Norge. Det er totalt 904 personer som er født i Danmark og Sverige blant de andre ansatte. Dersom alle disse hadde førskolelærerutdanning, ville i tilfelle 30 prosent av avviket mellom datakildene kunne bli forklart på denne måten.

Tabell 3.1 Barnehageansattes fødeland fordelt etter om de har førskolelærereksamen eller ikke. Prosent og absolutte tall

	Førskolelærerutdanning		Andre ansatte	
Norge	97,5	18 194	89,0	40944
Sverige	0,4	75	1,3	615
Danmark	0,3	57	0,6	289
Andre land	1,8	340	9,1	4143
Antall:	100,0	18 666	100,0	45 991

Men er det noen grunn til å tro at så er tilfelle? I tabell 3.2 viser vi hvordan de ansatte uten førskolelærerutdanning er fordelt på utdanningsnivå avhengig av deres fødeland. I norsk standard for utdanningsgruppering er alle utdanninger klassifisert ved hjelp av et system med seks siffer, der første siffer angir nivå (Statistisk sentralbyrå 2000). Kodene 1 og 2 angir det man vanligvis kalles obligatorisk utdanning, kodene 3, 4 og 5 er det som kalles mellomutdanning, mens kode 6 er universitets- og høgskoleutdanning på lavere nivå. Førskolelærere er plassert på nivå 6. Over dette finner man universitets- og høgskoleutdanning på høyere nivå (kode 7) og såkalt forskerutdanning, utdanning som går utover hovedfag og mastergrad, som kode 8. Vi viser i den forbindelse til tabell 2.2.

Tabell 3.2 Utdanningsnivå for barnehageansatte uten førskolelærerutdanning, fordelt etter fødeland.

	I Norge	I Sverige	I Danmark	I andre land
Andel uten utdanningsdata	0,2 % (86)	32,7 % (201)	23,2 % (67)	25,9 % (1068)
Andel under nivå 6	90,7 %	37,2 %	52,9 %	57,4 %
På nivå 6	8,6 %	29,4 %	22,2 %	14,7 %
Over nivå 6	0,5 %	0,2 %	1,7 %	2,0 %
Antall	(40 944)	(615)	(289)	(4142)

Som vi ser, er det betydelige andeler uten registrerte utdanningsopplysninger blant de som er født utenfor Norge. Det er 1 336 barnehageansatte som er født utenlands og som det ikke er registrert utdanningsopplysninger om. Det dreier seg om 268 fra Sverige og Danmark. Vurderer vi den siste gruppen som et bidrag til en mulig forklaring av vårt avvik på 3000 ansatte førskolelærere, er det altså ikke mye av avviket vi oppnår å forklare på denne måten. Vi ser forøvrig at innslaget med utdanning på nivå 6, det samme nivå som førskolelærerutdanningen befinner seg på, er klart høyere blant de ansatte som er født i Danmark og Sverige enn blant de øvrige ansatte, særlig sett i forhold til de som er født i Norge, men også i forhold til de som er født utenfor Skandinavia. Her er det selvsagt mulig at vi finner tilsvarende utdanninger som gis en annen kode i Norge, men denne gruppen av svensk- og danskefødte utgjør i alt ikke mer enn 250 arbeidstakere. Hvis alle svensk- og danskefødte som er registrert i SSB's utdanningsbase uten utdanningsdata og alle fra de samme to landene med utdanning på nivå 6,

universitets- og høgskoleutdanning på lavere nivå, er i besittelse av en utdanning ekvivalent med norsk førskolelærerutdanning, så ville vi i tilfelle kun ha forklart knapt en sjettedel av avviket mellom KOSTRA-data og individuelle registerdata.

Nå er det å være født i eller utenfor Norge ikke noe fullgodt mål for å skille ut innvandret arbeidskraft. I stedet bør vi konsentrere oss om de som kom til landet som voksne, noe som lar seg gjøre ettersom ankomstdato til Norge er registrert. I tabell 3.3 har vi i erstattet fødeland med en ny variabel som vi har konstruert ved å kombinere fødeland, fødselsår og første oppholdsdato i Norge. På dette grunnlag har vi skilt ut de som kom til Norge etter fylte 16 år. Igjen ser vi på de innenfor denne gruppen som er født i Sverige, Danmark eller andre land utenfor Norge.

Sammenliknet med tabell 3.2 øker andel uten utdanningsopplysninger for alle tre grupper. Tabellen viser også at antallet uten utdanningsopplysninger er helt ubetydelig lavere i tabell 3.3 sammenliknet med tabell 3.2. Det betyr at det nesten utelukkende er de som kom til Norge som voksne man har mangelfulle opplysninger om i utdanningsregistret.

Tabell 3.3 Utdanningsnivå for barnehageansatte uten førskolelærerutdanning som har ankommet Norge etter at de fylte 16 år, fordelt etter fødeland.

	I Sverige	I Danmark	I andre land
Andel uten utdanningsdata	39,1 % (198)	28,4 % (63)	31,3 % (1052)
Andel under nivå 6	26,8 %	45,0 %	50,6 %
På nivå 6	33,7 %	26,1 %	15,7 %
Over nivå 6	0,4 %	0,5 %	2,4 %
Antall	(496)	(222)	(3345)

Konklusjonen så langt må være at relativt lite av det store avviket mellom registerdata og KOSTRA-data kan forklares av svenske og danske arbeidsinnvandrere som har en relevant, ekvivalent utdanning som ikke er registrert i Norge, men som den enkelte barnehage kan ha hatt tilstrekkelig gode opplysninger til å kunne godkjenne som slik utdanning. Slår vi sammen de som ikke har utdanningsopplysninger og de som har utdanning på nivå 6, dreier dette seg bare om ca 360 svensker og ca 120 dansker. Siden det var 3300 flere førskolelærere i KOSTRA-data enn i databasen trukket ut fra utdanningsregistrert og registerbasert sysselsettingsfil, er det altså maksimalt 15 prosent av avviket som kan forklares av innvandret svensk og dansk

arbeidskraft. I virkeligheten må andelen være langt mindre da det er liten grunn til å tro at alle de som mangler utdanning eller har utdanning fra universitet og høyskole på lavere nivå, skulle være førskolelærere.

Vi skal nå se nærmere på hva slags utdanning, utover utdanningsnivå, som de ansatte uten førskolelærereksamen er registrert med. Vi starter da med de som er født i Norge, og som utgjør storparten av de ansatte uten fullført førskolelærerutdanning. Høyeste utdanning for disse per 1. oktober 2005, er vist i tabell 3.4. I det store mangfold av enkeltutdanninger har vi, med ett unntak, nøyd oss med å presentere de enkeltutdanninger som mer enn én prosent av de norskfødte arbeidstakerne uten førskolelærerutdanning er registrert med. Man identifiserer enkeltutdanninger ved å benytte alle seks siffer i utdanningskoden. I tillegg til nivå (1. siffer), angir andre siffer fagfelt, andre og tredje siffer i kombinasjon angir faggruppe, mens kombinasjon av andre, tredje og fjerde siffer angir utdanningsgruppe (Statistisk sentralbyrå, 2000: 7).

Tabell 3.4 Oversikt over utvalgte utdanningskategorier blant barnehageansatte født i Norge og uten fullført førskolelærereksamen. Kun utvalgte enkeltutdanninger er fremstilt i tabellen.

2 Kun grunnskoleutdanning	31,9 %
3 Realskoleutdanning	2,5 %
3 Kontorfag, uspesifisert grunnutdanning	2,8 %
3 Barne- og ungdomsarbeiderfag VK I	3,8 %
3 Helse- og sosialfag – grunnkurs	1,4 %
4 Allmenne fag VK II	9,5 %
4 Allmenn faglig påbygging VK II	1,4 %
4 Økonomiske og administrative fag VK II	2,3 %
4 Barne- og ungdomsarbeiderfag VK II	11,2 %
6 Førskolelærerutdanning, uspesifisert lavere nivå	0,6 %
6 Videreutdanning for allmennlærere og førskolelærere	1,1 %
	(40 944)

Tabellen viser at nesten en tredjedel av disse ansatte kun har obligatorisk grunnutdanning. Barne- og ungdomsarbeiderfag fra videregående skole er det henholdsvis 3,8 prosent som har fullført på laveste nivå (utdanning på 11. og 12. klassetrinn), og 11,2 prosent på høyeste nivå i videregående utdanning. Av norskfødte uten fullført førskolelærerutdanning, er det, som tidligere vist i tabell 3.2, bare 9,1 prosent som har utdanning på høyskole-nivå, og her skal vi huske at dette ikke alltid er en fullført utdanning. En

person som har avlagt studiepoeng tilsvarende to års utdanning, blir oppgradert til nivå 6 i utdanningsregisteret. Vi har sett nærmere på de sifferne i utdanningskoden som betegner fagfelt. Sifferkombinasjonen 62 betegner alle slags lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk. Det er bare 3,2 prosent av denne gruppen som enten har fullført eller påbegynt en slik utdanning. Én undergruppe av disse er vist i tabellen, nemlig de 0,6 prosent som er oppført med en enkeltutdanning som er blitt kalt «førskolelærerutdanning, uspesifisert, lavere grad». Dette er personer som har gjennomført førskolelærerutdanning tilsvarende 2 års utdanning, men som ikke har fullført. Akkurat her kunne vi kanskje finne personer som den enkelte barnehage ut fra en totalvurdering kunne tenke seg å godkjenne, men det dreier seg ikke om mer enn 231 personer. Blant de enkeltutdanninger som kjennetegner mindre enn én prosent av denne gruppen, og dermed ikke er vist i tabell 3.4, vil vi nevne at det er ca. 200 som er registrert med lærerutdanning, og mer enn dobbelt så mange som er registrert med videreutdanning for allmennlærere og førskolelærere. Slik disse er klassifisert, er det høyst sannsynlig lærere som har tatt tilleggsutdanning rettet inn mot barnehage. Dette er i tilfelle en gruppe som har gått motsatt vei av hva som tidligere har vært vanlig blant førskolelærerne (Gulbrandsen 2007), og sannsynligvis en gruppe som lett, og sannsynligvis oftest med god grunn, av den enkelte barnehage vil bli akseptert som å ha en utdanning fullgod med en førskolelærer. Dette er også en gruppe som sannsynligvis vil falle inn under barnehagelovens paragraf 18 etter siste lovendring med en videreutdanning i barnehagepedagogikk. De skal i tilfelle falle inn under kategorien «annen pedagogisk utdanning» som er med i KOSTRA-rapporteringen i 2006 med i alt 2002 ansatte. Denne kategorien i tabell 3.4 utgjør imidlertid ikke mer enn omkring 450 av de ansatte høsten 2005.

Vi skal nøye oss med å presentere noen tall fra en tilsvarende kartlegging av ansatte svensker, dansker og andre utlendinger. Tallene (ikke vist i egen tabell) viser interessante forskjeller både i forhold til det vi med full rett kan kalle den norske majoritetsbefolkningen i barnehagene og de ulike innvandrergupper seg i mellom. La oss først ta de som er født i Sverige og som kom til Norge etter at de fylte 16 år. Innslaget med obligatorisk grunntdanning er så lav som 6,9 prosent. 28,6 prosent er bokført med en lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, hvorav de fleste, 24,4 prosent, er oppført med den koden som navngis med «lærerutdanning og utdanning i pedagogikk, annen, uspesifisert, lavere nivå». Dette kan godt være personer med en utdanning tilsvarende norsk førskolelærerutdanning, men det er tross alt bare snakk om 121 arbeidstakere.

Av de som er født i Danmark og kom til Norge etter fylte 16 år, har 18,0 prosent kun grunnutdanning. 19 prosent har en lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, hvorav 14 prosent faller på samme kategori som rommet flest av svenskene, mens fem prosent har videreutdanning som allmenn- og førskolelærer. Tross alt er dette til sammen bare 42 arbeidstakere.

Blant de som er født andre steder finner vi det høyeste innslaget av innvandret arbeidskraft som kun har grunnskoleutdanning, nemlig 28,8 prosent. Bare seks prosent av denne gruppen har en lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, og bare 4,7 prosent, eller 157 personer faller i den gruppen som rommer flest lærere og pedagoger blant svensker og dansker.

Tar vi som gitt at alle innvandrere uten oppdanningsopplysninger som jobber i barnehager har en utdanning ekvivalent med norsk førskolelærerutdanning, gir dette ca 1300 førskolelærere. Det er særlig innvandrere fra andre land enn Sverige og Danmark som drar dette tallet i været. Disse kan selvsagt gjøre en god og verdifull innsats i barnehager, men førskolelærere er det neppe svært mange som er utdannet som. Gjør vi en så inkluderende definisjon at alle innvandrere som har en fullført eller påbegynt lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk regnes å ha en utdanning ekvivalent med en førskolelærerutdanning, så er dette likevel til sammen ikke mer enn 380 arbeidstakere. Vi synes trygt å kunne konkludere med at bare en begrenset del av avviket mellom registerdata og KOSTRA-data kan forklares med innvandrere med en adekvat pedagogisk utdanning som enten ikke er registrert, eller registrert med en annen kode enn norsk førskolelærerutdanning.

3.2 «Halvstuderte røvere»

Som nevnt foran har vi også tatt ut data om alle som har vært innom førskolelærerutdanningen uten å fullføre. Dette var per 1. oktober 2005 14 273 personer, hvorav 4023 er registrert som igangværende med førskolelærerutdanningen. 2953 er registrert som tidligere avbrutt, men samtidig som igangværende med førskolelærerutdanning høsten 2005. 8 809 er registrert som tidligere avbrutt, men 1 638 av disse er også registrert med studiepoeng. I alt 2 486 av disse har vært innom studiet i tredje skoleår. 1 141 av disse er verken meldt som avbrutt eller fullført. Kan vi i denne gruppen finne personer som den enkelte barnehage har funnet det forsvarlig å kunne klassifisere som en arbeidstaker med fullført utdanning?

Som nevnt jobbet 2 421 av disse i barnehage. En tredjedel av disse er registrert som igangværende med sin utdanning, mens resten er registrert som avbrutt. Den tredjeparten som både jobber i barnehage og er i gang med utdanningen er en interessant gruppe, nettopp fordi dette kan være en type kombinasjon av utdanning og arbeid som kan bidra til å redusere mangelen på førskolelærere, og samtidig en mulig forklaring på at nyutdannede førskolelærere stadig blir eldre (Gulbrandsen 2007: 29).

Tabell 3.5 viser den høyeste oppnådde utdanning som disse to gruppene er registrert med høsten 2005. Vi viser først utdanningsnivå basert på første siffer i den sekssifrede utdanningskoden. Blant de som er i gang med utdanning, er det 20,7 prosent som befinner seg på det nivået som en ferdig utdannet førskolelærer skal befinne seg. Dette er 162 studenter og arbeidstakere. Som vi ser av tabell 3.6, er hovedtyngden av disse å finne på en bestemt kode, nemlig den koden som SSB har gitt navnet «førskolelærerutdanning, uspesifisert lavere nivå» (kode 621199). To av tre som befinner seg på nivå 6, er oppført med denne utdanningen som er den utdanningen som blir registrert når de har fullført så mye av utdanningen som tilsvarende 20 studiepoeng. Men dette er bare drøyt 100 arbeidstakere, som dessuten utgjør en delmengde av de ca 250 arbeidstakere med ikke fullført førskolelærerutdanning som vi kan beregne på grunnlag av tabell 3.4. Tilsvarende gruppe blant de med avbrutt eksamen utgjør ca 140 arbeidstakere.

Tabell 3.5 Høyeste oppnådde utdanningsnivå til personer med påbegynt, men ikke fullført førskolelærerutdanning som var ansatt i barnehage 1. oktober 2005 fordelt etter om de er i gang med førskolelærerutdanning eller om de har avbrutt denne.

	Igangværende	Avbrutt
Andel uten utdanningsdata	2,0 %	0,3 %
Andel under nivå 6	77,2 %	69,1 %
På nivå 6	20,7 %	30,3 %
Over nivå 6	0,1 %	0,3 %
Antall	(785)	(1 636)

Tabell 3.6 Høyeste oppnådde utdanning (utvalgte enkeltutdanninger) til personer med påbegynt, men ikke fullført førskolelærerutdanning som var ansatt i barnehage 1. oktober 2005 fordelt etter om de er i gang med førskolelærerutdanning eller om de har avbrutt denne.

	Igang- værende	Avbrutt
2 Kun grunnskoleutdanning	12,9 %	5,9 %
4 Allmenne fag VK II	19,6 %	24,5 %
Allmenn faglig påbygging VK II	6,2 %	3,0 %
Økonomiske og administrative fag VK II	5,6 %	4,8 %
Barne- og ungdomsarbeiderfag VK II	5,6 %	4,0 %
6 Førskolelærerutdanning, uspesifisert, lavere nivå	13,6 %	8,6 %
Antall:	(785)	(1 636)

Barnehageansatte uten fullført førskolelærerutdanning kan inndeles i tre grupper. Det er de som aldri har påbegynt noen førskolelærerutdanning, det er de som er i gang med en utdanning og det er endelig de som har påbegynt en slik utdanning, men som har avbrutt denne uten å fullføre. Vi skal i fortsettelsen se nærmere på den klart største gruppen av disse, nemlig de ansatte som aldri er blitt registrert som deltakere på denne type utdanning. Som vi ser av tabell 3.7, er hele 87,5 prosent av disse å finne under nivå 6.

Tabell 3.7 Utdanningsnivå blant barnehageansatte avhengig av tidligere utdanningserfaring. Prosent.

	Sysselsatte uberørt av førskole- lærerutdanning	Sysselsatte under utdanning som førskolelærer	Sysselsatte med avbrutt utdanning som førskolelærer	Personer med avbrutt utdanning som førskolelærer og som ikke jobber i barnehage
Under nivå 6	87,5	77,5	69,1	69,0
På nivå 6	8,6	20,6	30,3	29,5
Over nivå 6	0,6	0,1	0,3	1,1
Ikke data	3,2	2,0	0,3	0,4
N:	(43 555)	(785)	(1686)	(11 604)

I den første gruppen, sysselsatte som så langt har styrt unna førskolelærerutdanningen, har nesten tredjeparten, 32,4 prosent, kun ungdomskoleutdanning. 20,5 prosent har det som betegnes som videregående grunnutdanning (nivå 3), mens 33,1 prosent har avsluttet videregående utdanning (nivå 4). Blant de som befinner seg på samme nivå som førskolelærere, nivå 6, har 2,9 prosent en lærerutdanning eller utdanning i pedagogiske fag. Dette utgjør ca 1265 ansatte, og kan for så vidt være en mulig «rekrutteringskilde» for det «overskuddet» av førskolelærere som er rapportert i barnehagenes årsmeldinger. Forøvrig er 0,7 prosent å finne under samlegruppen samfunnsvitenskapelige og juridiske fag, den samme andel har tatt økonomisk/administrative fag, mens 2,2 prosent er oppført med helse- sosial- og idrettsfag. Utdanningsnivået under nivå 6 er rimeligvis høyere blant de som utdanner seg til førskolelærer. Her er det bare 12,9 prosent som har utdanning på ungdomskolenivå, mens hele 57,6 prosent har en avsluttet videregående utdanning. Høyest utdanningsnivå finner vi blant de barnehageansatte som har avbrutt en førskolelærerutdanning. Her har bare 5,9 prosent en grunnskoleutdanning, mens 57,2 har en avsluttet videregående utdanning. De som befinner seg på nivå 6, er særlig å finne i to grupper. 8,6 prosent har den koden som gis for minst 20 studiepoeng på førskolelærerstudiet, mens en nesten like stor andel er å finne i kategorien videreutdanning for allmenn- og førskolelærere.

Tabellen viser også utdanningsnivå for de som har vært innom førskolelærerutdanningen uten å fullføre, og som ikke jobbet i barnehage høsten 2005. Fordelingen er her nærmest identisk med hva vi finner hos de barnehageansatte med avbrutt utdanning.

Vi har tidligere antydnet at vi finner to typer arbeidskraft blant de barnehageansatte uten førskolelærerutdanning, nemlig de ganske unge som ofte er på kortsiktig visitt i sektoren, i alle fall i rollen som ikke-fagutdannet, og de noe eldre assistenter, både med lang fartstid bak seg og ofte sannsynligvis også med et yrkesliv foran seg som barnehageansatt. Det utdanningsnivå man finner hos disse gruppene er klart aldersbestemt. Tabell 3.8 viser utdanningsnivå blant de ansatte som verken har påbegynt eller fullført noen førskolelærerutdanning. Fordelingene er dels et uttrykk for at utdanningssystemet er endret over tid. Nivå 3, som offisielt er betegnet som videregående grunnutdanning, finnes nesten ikke blant de som er under 30 år, men kjennetegner nær inn på halvparten av de som er over 50 år. Innslaget av avsluttet videregående utdanning (nivå 4) og påbygging til videregående utdanning (nivå 5 som utgjør relativt få sammenliknet med nivå 4), er størst blant de yngste og faller monotont med økende alder.

Ansatte som kun har grunnutdanning utgjør over 40 prosent blant de som er i 40 åra, og er lavere både blant de som er yngre og eldre. At andelen er lavere blant de som er over 50 år, kan gi grunnlag for hypoteser om endret sosial rekruttering til barnehagene over tid, uten at slike spørsmål kan besvares ved hjelp av dette datamaterialet. Ellers merker vi oss at innslaget av de som har utdanning på samme nivå som førskolelærere er størst blant de som er i andre halvdel av 20-åra. Hver sjettede ansatt i denne aldersgruppen har utdanning på dette nivået.

Tabell 3.8 Utdanningsnivå betinget av alder blant barnehageansatte som aldri har påbegynt førskolelærerutdanning. Prosent.

	<25	25–29	30–34	35–39	40–49	< 49
< 3	35,9	23,6	25,1	32,1	41,4	30,3
3	–	2,8	16,9	19,2	21,2	46,4
4–5	53,9	48,8	40,3	36,1	28,0	15,5
6	7,1	16,4	11,2	8,4	6,7	6,4
> 6	–	0,9	1,1	0,8	0,7	0,6
Ingen	3,1	7,5	5,4	3,4	2,0	0,9
N:	(6 748)	(5 036)	(5 484)	(6 118)	(10 633)	(9 536)

Nettopp denne gruppen vil vi gå litt nærmere inn på. I tabell 3.9 har vi plukket ut to av aldersgruppene, de som er mellom 25 og 34 år og de som er mellom 40 og 49. Tabellene viser hvordan de ansatte i disse to aldersgruppene, som så langt har vært uten berøring med førskolelærerutdannelsen, fordeler seg på de ulike fagfelt (fagfelt bestemmes som tidligere nevnt ved hjelp av 2. siffer i utdanningsklassifikasjonen) på nivå 6. Vi presenterer ikke alle fagfelt, kun de som har en viss utbredelse. Vi presenterer også de enkeltutdanninger som har en forekomst på minst én prosent i minst én av aldersgruppene. Tallene er prosentuert på grunnlag av alle ansatte i hver aldersgruppe.

Som vi ser av tabellen er det ingen fagfelt eller enkeltutdanninger som peker seg ut med noen form for dominerende forekomst. I den grad pedagogisk utdanning og barnevernsutdanning kan vurderes som relevant utdanning, dreier dette seg om drøyt seks prosent i den yngste aldersgruppen, men bare knapt tre prosent blant de ansatte i 40-åra.

Tabell 3.9 Fordelingen av utvalgte fagfelt og enkeltutdanninger på nivå 6 (universitet og høyskole lavere nivå) i to utvalgte aldersgrupper blant barnehageansatte som aldri har påbegynt førskolelærerutdanning. Prosent.

	25–34	40–49
Humanistiske og estetiske fag	2,6	1,1
Lærerutdanning og utdanning i pedagogikk	3,9	2,6
Derav: videreutdanning for lærere, annen, uspesifisert lavere nivå	0,9	1,1
Samfunnsvitenskapelige og juridiske fag	1,0	0,5
Økonomiske og administrative fag	0,9	0,7
Helse- og sosial- og idrettsfag	4,1	1,1
Derav: 3-årig barnevernspedagog, 3-årig barnevernsutdanning	2,3	0,2
	(10 520)	(10 633)

Vi avrunder dette kapitlet med å se nærmere på alle ansatte uten førskolelærereksamen som har utdanning på nivå 6 eller høyere. Av hele gruppen på 45 991 ansatte er det 4 415, eller 9,6 prosent som befinner seg på nivå 6. Det er også av interesse at 1 407, eller 32 prosent av disse har 99 som to siste siffer i utdanningskoden. Vi tolker dette dit hen at vi blant de ansatte med utdanning på dette nivået finner et betydelig innslag av personer som ikke har fullført sin utdanning. Det skal legges til at 280 ansatte (0,6 prosent av alle) er plassert på nivå 7. Også her er andelen med 99 som to siste siffer omtrent som blant de som har utdanning på nivå 6, nemlig 30 prosent.

I tabell 3.10 viser vi hvordan de som har utdanning på nivå seks fordeler seg på ulike typer utdanning, her representert ved fagfelt som vises ved å kombinere de to første siffer i utdanningsklassifiseringen. Tabellen viser tre fordelinger, først hvor stor andel de ulike fagfelt på nivå 6 utgjør av alle ansatte uten førskolelærerutdanning, dernest den relative fordeling på fagfelt blant de som befinner seg på nivå seks, og til slutt den samme fordeling i absolutte tall. Det siste gjør vi for å kunne vurdere den tallmessige størrelsen av disse gruppene i forhold til avviket på ca. 3 300 førskolelærere mellom registerdata og KOSTRA.

Tabell 3.10 Fordeling av ulike typer utdanninger (fagfelt) på nivå 6. Prosent og absolutte tall.

	Alle	På nivå 6	På nivå 6
61 Humanistiske og estetiske fag	1,6	16,1	713
62 Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	3,8	40,2	1773
63 Samfunnsfag og juridiske fag	0,6	6,3	278
64 Økonomiske og administrative fag	0,7	7,0	308
65 Naturvitenskapelig fag, håndverks og tekniske fag	0,4	4,6	201
66 Helse- sosial og idrettsfag	2,1	22,0	972
67 Primærnæringsfag	*	0,2	11
68 Samferdsels-, sikkerhetsfag og andre service fag	*	0,8	34
69 Uoppgitt fagfelt	0,2	2,8	125
	(45 991)	(4 415)	4 415

*: < 0,05 %

Vi vil her særlig merke oss de som har en lærerutdanning eller en annen pedagogisk utdanning. Vi finner også et beskjedent innslag av ansatte med slik utdanning på nivå 7, nemlig 59 ansatte. Sammen med de 1 773 på nivå 6 som er vist i tabell 3.10, er det likevel mer enn 55 prosent av det observerte avviket som hadde blitt forklart dersom alle ansatte med en påbegynt eller fullført lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, skulle ha blitt godkjent som førskolelærere.

4 Overrapportering av antall førskolelærere?

En mulig forklaring på avviket mellom registerdata og KOSTRA-data kan være at det har forekommet underrapportering eller manglende rapportering fra én eller flere utdanningsinstitusjoner til SSB's utdanningsregister. Vi regner med at det kan være noe tidsforskyvning i innrapporteringen. I gruppen som står oppført med avbrutt førskolelærerutdanning og ansettelse i barnehage, er det 912 personer som har vært registrert innom utdanningen i tredje skoleår, det vil si at de er registrert på klassetrinn 16. Et ukjent antall av disse kan faktisk ha avlagt eksamen uten at dette ennå er rapportert fra utdanningsinstitusjonen til SSB. Men vi antar at slike studenter før eller siden blir innrapportert. Det var tross alt heller ikke mer enn 182 personer (også de som ikke jobbet i barnehage inkludert) for skoleåret 2004/2005. Da er det mer sannsynlig at vi her har å gjøre med ca. 800 personer som har utdannet seg i mer enn to skoleår, men som ikke, eller i det minste foreløpig, ikke har avlagt avsluttende eksamen.

Det er mulig at dette er en gruppe som det er fristende for barnehagene å innrapportere som førskolelærere. Vi har ikke data som kan si noe om hvorvidt dette er en rapportering som har forsvarlig grunnlag i annen kompetanse og erfaring. I årsmeldingsskjemaet fram til og med 2005 spørres det rett og slett etter «antall personer med førskolelærerutdanning». Barnehagene kan dermed ha sitt på det tørre med å rapportere også personer som har påbegynt studium, men ikke fullført eksamen. Det har imidlertid neppe vært meningen at førskolelærerutdanning skulle forstås som annet enn fullført utdanning. At det foregår en overrapportering fra barnehagenes side, er nok ikke til å komme utenom.

Barnehageloven ble som nevnt endret sommeren 2005, og endringene trådte i kraft fra og med 1. januar 2006. For styrer ble lovteksten endret slik at det også åpnet opp for at styrer (daglig leder) foruten førskolelærerutdanning også kunne ha annen høgskoleutdanning som gir barnefaglig og pedagogisk kompetanse. Pedagogiske ledere kunne foruten førskolelærerutdanning også ha annen treårig pedagogisk utdanning på høgskolenivå med videreutdanning i barnehagepedagogikk. Fra og med 2006 ble rapporteringsskjemaet for årsrapporteringen endret ved at det i tillegg til de svarrubrikkene man hadde fra før, ble tatt inn en ny rubrikk for personer med annen pedagogisk utdanning. Som vi ser av nederste rad i tabell 4.1 ble ca. 2000 ansatte plassert i denne nye skjemarubrikken.

Tabell 4.1 Antall og årlige vekstrater for barn og førskolelærere i norske barnehager 2003–2006.

	2003	2004	2005	2006
Antall barn	205 172	213 097	223 501	234 945
Årlig vekst		3,9 %	4,9 %	4,9 %
Antall ansatte med førskolelærerutdanning	19 442	20 277	21 803	22 895
Årlig vekst		4,3 %	7,5 %	5,0 %
Antall ansatte med annen pedagogisk utdanning	–	–	–	2002

Kilde: Gulbrandsen, 2007b, samt SSB: Tabeller produsert 28.06.07 på oppdrag for Utdanningsforbundet

En stor del av disse vil selvsagt ha vært ansatt i barnehagene også før loven ble endret, men det forligger ikke noen fasitsvar som kan fortelle oss om hvem og hvor mange som skal få ny plassering i og med endringen i registreringsskjemaet. Det vi har gjort i tabell 4.1, er å beregne vekstraten for førskolelærere og antall barn i perioden 2003 til 2005, og deretter bruke diskrepansen mellom disse to vekstratene fra 2005 til 2006 til å gjøre et anslag over hvor mange som eventuelt tidligere kan ha blitt registrert som førskolelærer av den barnehagen der de jobber, men som i 2006 er blitt fanget opp ved bruk av den nye rubrikken. Vi ser av tabellen at veksten i antall barn var den samme i 2006 som den hadde vært i 2005. Veksten i antall førskolelærere var imidlertid lavere i 2006 enn hva den hadde vært i 2005. Dersom det hadde vært samme vekstrate for førskolelærerne i 2006 som i 2005, skulle vi i tilfelle hatt 543 flere førskolelærere i 2006 enn hva som faktisk ble rapportert. At vi i 2005 fikk større vekst i antall førskolelærere enn i antall barn, kan forklares med at det særlig var små barn som stod for økningen av antall barn dette året. Fra 2004 til 2006 økte dekningsgraden for ett- og toåringer med 14,3 prosentpoeng, mens tilsvarende økning blant 3–5-åringer var 5,6 prosentpoeng. Mens veksten av antall barn i 2004 var 3,9 prosent, var veksten av antall ett- og toåringer med barnehageplass 9,2 prosent. I 2005 ble det 14,3 prosent flere ett- og toåringer, mens økningen i den samme aldersgruppen i 2006 var 14,9 prosent. I 2004 stod ett- og toåringer for 58,8 prosent av veksten av antall barn, i 2005 utgjorde de yngste 75 prosent av veksten, og i 2006 hele 81,2 prosent.

Nå vil den vekstraten man skal forvente være avhengig nettopp av fordelingen av barn på de ulike aldersgruppene. Dersom man legger inn et forholdstall på én førskolelærer per åtte barn under 3 år, og én førskolelærer

per 16 barn over tre år, skulle de faktiske økninger per år av antall førskolelærere vært som følger: ca. 780 i 2004, ca 1140 i 2005 og ca 1300 i 2006, eller 4, 5,6 og 5,9 i prosent i hvert av de tre årene. I så måte er det en sterkere vekst av antall førskolelærere i 2005 enn den faktiske vekst av antall barn i de ulike aldersgrupper skulle tilsi. Det er derfor en viss mulighet for at noen av barnehagene faktisk kan ha foregrepet lovendringen og rapportert litt for tidlig de som nå fikk godkjent en pedagogisk utdanning uten å være førskolelærere. Skulle det økte barnetallet og barnas fordeling på alder alene bestemme antallet førskolelærere, skulle man forvente 1 140 nye førskolelærere i 2005. Det ble rapportert nesten 300 flere, nemlig 1 526.

Det skal også legges til at dersom man sammenlikner KOSTRA-tall og registertall over ansatte med barne- og ungdomsfaglig utdanning, så gir dette tallet 5 309 for 2005 i KOSTRA og 6305 i registerdatabasen. Her er det altså en underrapportering fra barnehagenes side. Det er derfor grunn til å tro at en del av dette avviket kompenseres ved at noen med barne- og ungdomsfaglig utdanning er rapportert som førskolelærere. I tabell 4.2 har vi vist aldersfordelingen for de ansatte som er registrert med slik utdanning.

Tabell 4.2 Aldersfordelingen til barnehageansatte med barne- og ungdomsfaglig utdanning.

Under 25	25–29	30–39	40–49	> 49	N:
16,2 %	17,9 %	29,3 %	24,6 %	12,0 %	(6305)

Barne- og ungdomsfaglig utdanning er en relativ ny utdanning, og man skulle kanskje forvente at det særlig er blant yngre ansatte at slik utdanning er registrert. Det viser seg ikke å være tilfelle. Nesten 30 prosent befinner seg i aldersspennet 30–39 år, og mer enn halvparten av disse igjen viser seg å være i andre halvdel av 30–åra. Nesten hver fjerde er i 40–åra, og mer enn hver tiende har passert 50. Sammenlikner vi med tabell 2.1, er det relativt sett vel så mange av de ansatte med barne- og ungdomsfaglig utdanning som er over 40 år som tilfelle er blant de ansatte med førskolelærerutdanning. Dette antyder et ikke ubetydelig innslag av videreutdanning i godt voksen alder. Muligens er det nettopp blant de som kombinerer lang erfaring med så pass mye tilleggstudium at de er blitt registrert som å ha barne- og ungdomsfaglig utdanning på videregående nivå at vi finner mange ansatte som den enkelte barnehage vurderer som tilstrekkelig kompetente til å rapporteres som førskolelærer.

5 Mer om de ansatte som utdanner seg til førskolelærere

Som tidligere nevnt inneholder vårt datamateriale tre grupper ansatte uten fullført førskolelærerutdanning; de som ikke har blitt registrert med noen form for slik utdanning, de som er i gang med en slik utdanning og de som har avbrutt en slik utdanning. Tabell 5.1 viser hvor i landet de som tilhører hver av disse gruppene jobbet høsten 2005. En slik fordeling har interesse ut fra spørsmålet om hvor i landet det er mangel på førskolelærere. Som vi ser av tabellen, er de som utdanner seg litt overrepresentert i Oslo og Akershus, nettopp i de deler av landet hvor mangelen på førskolelærere er størst.

Tabell 5.1 Geografisk fordeling av arbeidssted blant tre grupper av barnehageansatte uten påbegynt eller fullført førskolelærerutdanning. Prosent.

	Sysselsatte uberørt av førskolelærerutdanning	Sysselsatte under utdanning som førskolelærer	Sysselsatte med avbrutt førskolelærerutdanning
Oslo	12,8	17,2	11,6
Akershus	13,0	15,9	9,0
Østlandet ellers	24,1	21,8	20,4
Sørlandet	5,2	3,7	5,4
Vestlandet	25,8	18,8	28,6
Trøndelag	8,3	8,5	11,4
Nord Norge	10,8	14,0	13,6
	(43 555)	(785)	(1 686)

I tabell 5.2 har vi sett nærmere på de 785 som både er i jobb og som samtidig er under utdanning til førskolelærer. Dersom vi ser antall under utdanning i forhold til antall dispensasjoner fra utdanningskravet, finner vi en viss regional ubalanse. Der det er gitt flest dispensasjoner, nemlig i Oslo og Akershus, utgjør også de ansatte som utdanner seg lavest andel dispensasjonene, nemlig bare ca 30 prosent. På resten av Østlandet er situasjonen langt bedre. Her utgjør de ansatte under utdanning 89 prosent av antall dispensasjoner, noe som tilsier at ansatte som blir ferdig utdannet og andre nyutdannede relativt raskt skulle kunne fjerne behovet for nye

dispensasjoner. Dette dog under forutsetning av at det ikke er stor regional variasjon innenfor det relativt store geografiske området som det øvrige Østlandet utgjør. På Sørlandet og i Trøndelagsfylkene er det klart flere ansatte under utdanning enn stillinger med innvilget dispensasjon. Både på Vestlandet og i Nord Norge ble det i 2005 gitt flere dispensasjoner enn antall ansatte som utdannet seg til førskolelærer. På Vestlandet utgjorde de ansatte som utdannet seg 50 prosent av antall dispensasjoner, mens den tilsvarende gruppe i Nord Norge utgjorde 74 prosent av antall dispensasjoner.

Tabell 5.2 Geografisk fordeling av arbeidskommunene til ansatte under utdanning og antall stillinger med dispensasjon fra utdanningskravet (i 2005).

	Ansatte under utdanning	Antall dispensasjoner	Antall ansatte som prosent av antall dispensasjoner
Oslo	125	437	29 %
Akershus	135	432	31 %
Resten av Østlandet	171	192	89 %
Sørlandet	29	6	483 %
Vestlandet	148	297	50 %
Trøndelag	67	37	181 %
Nord Norge	110	148	74 %

Hovedtyngden av de som høsten 2005 kombinerte utdanning med jobb i barnehage, var relativt unge. En tredjedel var for eksempel under 25 år og mer enn halvparten var under 30 år (tabell 5.3). Vi har tidligere påvist at nyutdannede førskolelærere over tid er blitt stadig eldre (Gulbrandsen 2007: 29). Det viser seg imidlertid at blant de som var registrert med påbegynt utdanning og ansettelse i barnehage i 2005, var det et større innslag av arbeidstakere under 25 år enn blant de som tok eksamen som førskolelærer samme år (tabell 5.4). Denne overvekten av de yngste oppveies av et større innslag i aldersgruppen 25–29 år blant de som tok eksamen i 2005. Aldersfordelingen blant de som er over 30 år er relativt lik i de to gruppene.

Tabell 5.3. Aldersfordeling til barnehageansatte som høsten 2005 var i gang med førskolelærerutdanning. Prosent.

Under 25	25–29	30–34	35–39	40–49	Over 49
32,6	19,6	16,3	13,9	16,0	1,5

Tabell 5.4 Aldersfordeling blant de som tok eksamen som førskolelærer i 2005. Prosent.

Under 25	25–29	30–34	35–39	40–49	Over 49
23,4	38,0	12,4	10,7	13,5	2,0

At vi finner et så stort innslag av helt unge blant de som både jobber og utdanner seg, tyder på at det blant mange av de yngste sannsynligvis er utdannelsen som er hovedbeskjeftigelsen, og at studiet blir kombinert med arbeid i en barnehage. Av tabell 5.5 ser vi også at det er i denne aldersgruppen vi finner det største innslaget av ansatte uten studiepoeng. Forøvrig er det en svak tendens til at andelen med mer enn 60 studiepoeng øker med økende alder. Sett i forhold til de drøyt 1 200 som tok eksamen i 2005, er det ikke mer enn drøyt halvparten av de barnehageansatte under utdanning som hadde fått registrert minst 60 studiepoeng, og mellom hver femte og hver sjette hadde avlagt 100 eller flere studiepoeng.

Tabell 5.5 Antall avlagte studiepoeng høsten 2005 etter alder blant de ansatte som utdanner seg til førskolelærer. Prosent.

	Under 25	25–29	30–34	35–39	Over 40
Ingen	38	19	28	21	22
Under 60	20	27	22	17	16
60–99	25	33	33	45	44
Over 99	18	21	16	17	18
	(256)	(154)	(128)	(109)	(138)

6 Mer om de barnehageansatte med avbrutt førskolelærerutdanning

13 765 personer var høsten 2005 registrert i SSB's utdanningsregister med avbrutt utdanning som førskolelærer. Det store flertall av disse, 12 079 personer, hadde ikke lenger noe med barnehagen å gjøre, i alle fall ikke som ansatte. Vi skal se nærmere på en liten undergruppe av de med avbrutt førskolelærerutdanning, nemlig de 1686 som høsten 2005 jobbet i barnehage.

Tabell 6.1 viser aldersfordelingen innenfor denne gruppen. Sammenliknet med de ansatte som utdanner seg til førskolelærer (tabell 5.3), er dette noe eldre arbeidstakere. 28 prosent er over 40 år, mot 17, 5 prosent blant de som utdanner seg videre. De likner aldersmessig mer på de førskolelærere som jobber i barnehagen. Blant disse var 34 prosent 40 år eller mer (Gulbrandsen, 2007: 23).

Tabell 6.1 Aldersfordeling til barnehageansatte som høsten 2005 var registrert med avbrutt førskolelærerutdanning. Prosent.

Under 25	25–29	30–34	31–39	40–49	Over 49
5,8	22,4	24,1	20,2	18,2	9,4

Det store flertall av de ansatte som har avbrutt sin utdanning, har skaffet seg relativt få studiepoeng. Jo eldre de ansatte er, jo færre studiepoeng er registrert. Blant de som er over 35 år, er det nærmest unntaksvis at vi i det hele tatt finner studiepoeng. Det er blant de yngste vi finner flest poeng, men i alle fall de aller yngste utgjør en tallmessig liten gruppe. Det store flertall av de som har avbrutt sin utdanning, har tydeligvis lite formell utdanning å vise til.

I det store bildet er dette en liten gruppe. De barnehageansatte blant disse er få i forhold til de som har avbrutt slik utdanning og ikke jobber i barnehage, og gruppen er relativt sett enda mindre sett i forhold til den store gruppen av ansatte som aldri formelt har vært i kontakt med noen form for førskolelærerutdanning. Nesten 1200 av disse har ingen registrerte studiepoeng i det hele tatt.

Tabell 6.2 Antall avlagte studiepoeng høsten 2005 etter alder blant de ansatte som har avbrutt førskolelærerutdanning. Prosent.

	Under 25	25–29	30–34	35–39	40–49	Over 49
Ingen	28	54	69	86	89	95
Under 60	18	18	12	5	3	3
60–99	11	8	10	5	4	–
Over 99	43	20	10	4	4	2
	(95)	(366)	(394)	(331)	(297)	(153)

Tabell 6.3 viser hvor lang tid som er gått siden utdanningen ble avbrutt. For nesten halvparten skjedde avbruddet etter årtusensskiftet, mens en drøy tredjepart avsluttet på 1990-tallet. En nærmere inspeksjon av den underliggende fordeling som ligger til grunn for tabell 6.3 viser at en fjerdepart har brutt av i 2001 eller senere, mens halvparten av de som har avbrudd har sluttet før eller etter 1999. Tre av fire har registrert sluttdato etter 1994.

Tabell 6.3 Barnehageansatte som har avbrutt sin førskolelærerutdanning fordelt etter tidspunkt for avbrudd. Prosent.

I 2005	2000–2004	1990–1999	1980–1989	Før 1980
10,1	38,4	37,9	9,2	4,4

7 Yrkesmessig stabilitet blant de ansatte uten førskoleutdanning

Utgangspunktet for vårt nyeste datauttak er alle som jobbet i barnehage høsten 2005. I motsetning til det tidligere datauttaket om de førskolelærerutdannede, er det begrenset hva vi kan si om endring over tid for de øvrige ansatte. I utvalget av de øvrige ansatte har vi kun fått med opplysninger om næring og arbeidskommune på ett tidspunkt i tillegg til 2005, nemlig høsten 2002. Siden barnehagesektoren har vært gjenstand for en sterk vekst mellom 2002 og 2005, kan vi kun belyse tilveksten av ansatte. Vi kan kun vise hvor stor andel av de barnehageansatte i 2005 som enten jobbet i barnehage, jobbet andre steder eller ikke var yrkesaktive i 2002. Det er bare på dette punktet vi kan sammenlikne de barnehageansatte førskolelærerne med de andre ansatte. Den andre og viktige siden ved grad av stabilitet, nemlig hvor godt barnehagene over tid holder fast på sine ansatte, kan vi ikke belyse med dette datasettet. Det har vi derimot tidligere kunnet gjøre for de ansatte med førskolelærerutdanning (Gulbrandsen 2007: 34).

Totalt sett hadde 53 prosent av de barnehageansatte uten førskolelærerutdanning høsten 2005 vært ansatt i barnehage også i 2002. 20 prosent hadde ikke vært yrkesaktive i 2002, mens de resterende 27 prosent bestod av personer som den gang hadde hatt sin viktigste beskjeftigelse i andre yrker.

For å gjøre en tilsvarende beregning for de ansatte med fullført førskolelærerutdanning, må vi holde utenfor de som tok eksamen etter 2002. Gjør vi det, finner vi at 79,5 prosent av de førskolelærerne som jobbet i barnehage i 2005, også gjorde det i 2002. Det kom forøvrig et tilsig av tidligere yrkespassive førskolelærere som utgjorde 5,5 prosent av de ansatte i 2005, mens førskolelærere som kom fra andre yrker utgjorde 15 prosent av de barnehageansatte førskolelærerne høsten 2005.

Tar vi også med de førskolelærerne som hadde utdannet seg etter 2002 og jobbet i barnehage i 2005, blir de tre prosenttallene henholdsvis 71, 4, 9, 1 og 19,5. De som på denne måten kommer med i tillegg, er drøyt 2000 flere ansatte, mer enn tre av fire av disse var under 30 år. Men hovedtyngden av de nye og unge førskolelærerne som hadde tatt eksamen i årene 2003, 2004 og 2005 var ikke i de yrkespassive rekker i 2002, men i andre yrker. Av de unge, nye førskolelærerne som hadde søkt seg til barnehage i 2005, hadde 11 prosent jobbet i barnehage i 2002, 27 prosent hadde ikke vært yrkes-

aktive, mens 62 prosent kom fra andre yrker. Det siste er da tydeligvis arbeid som var blitt kombinert med studier og skolegang.

Tabell 7.1 viser hvordan barnehageansatte i 2005 uten førskolelærerutdanning fordelte seg på yrkesdeltakelse i 2002, avhengig av alder i 2005. Blant de under 30 år er tilsiget fra yrkespassive eller fra andre yrker større enn andelen som også jobbet i barnehage i 2002. Det kan i parentes legges til at dette gjelder helt opp til første halvdel av 30-åra. Både andelen rekruttert fra de yrkespassive og fra andre yrker avtar fram mot 50 års alder og flater deretter ut.

Tabell 7.1 Yrkesstatus i 2002 blant barnehageansatte i 2005 uten førskolelærer-eksamen fordelt etter alder i 2005. Prosent.

	<25	25–29	30–39	40–49	>49
Ikke yrkesaktiv	44	25	21	12	7
Annet	44	36	26	21	17
Barnehage	12	38	53	67	76
N:	(7 102)	(5 564)	(12 567)	(11 056)	(9 417)

Tabell 7.2 viser tilsvarende fordeling for de barnehageansatte i 2005 med fullført førskolelærerutdanning fra 2002 eller tidligere år. Ingen av disse var under 25 år i 2005. Førskolelærere utenfor barnehagene har tydeligvis i langt mindre grad strømmet til barnehagene enn hva som har vært tilfelle med de andre ansatte. Dette gjelder uansett aldersgruppe. Det er bare blant de ansatte over 50 år at vi finner tilnærmet like høye andeler barnehageansatte også i 2002, men selv her er det en forskjell på åtte prosentpoeng i de førskolelærerutdannedes favør.

Tabell 7.2 Yrkesstatus i 2002 blant barnehageansatte i 2005 med førskolelærer-eksamen fra 2002 eller tidligere, fordelt etter alder i 2005. Prosent.

	<-29	30–39	40–49	>49
Ikke yrkesaktiv	7	7	5	4
Annet	22	15	12	12
Barnehage	71	78	83	84
N:	(2449)	(7604)	(4018)	(1767)

Vi har tidligere identifisert tre grupper ansatte uten førskolelærerutdanning, men med ulik tilknytning til eller erfaring fra slik utdanning, nemlig de som

aldri har prøvd seg på slik utdanning, de som er i gang med utdanning og de som har avbrutt utdanningen. I tabell 7,3 har vi sett nærmere på disse tre gruppene ut fra hvilken yrkestilknytning de hadde i 2002. I tabellen har vi tatt med de yrkesgrupper som var representert med minst én prosent av de sysselsatte i 2002. I alle tre gruppene var det slik at det store flertall av de barnehageansatte i 2005 enten også hadde jobbet i barnehage tre år tidligere eller ikke hadde vært yrkesaktive. Det er ingen andre yrker eller yrkesgrupper som skiller seg ut med stor eksport av arbeidskraft til barnehagene. Men gruppen uten noen form for slik førskolelærerutdanning er tallmessig så stor at selv små prosenttall representerer mange arbeidstakere. Omregnet til absolutte tall er det for eksempel en overgang på nesten 1200 arbeidstakere fra grunnskoleundervisning og drøyt 850 fra sykehjem. Ser vi samlet på de som hadde vært yrkesaktive i helse- og sosial tjenesteyting i 2002, fikk barnehagehagene drøyt 3000 nye arbeidstakere (8,2 prosent) uten noen form for førskolelærerutdanning fra disse yrkene.

Tabell 7.3 Yrkesdeltakelse i 2002 blant barnehageansatte i 2005 etter grad av erfaring fra førskolelærerutdanning. Prosent.

	Sysselsatte uberørt av førskolelærerutdanning	Sysselsatte under utdanning som førskolelærer	Sysselsatte med avbrutt utdanning som førskolelærer
I barnehage	54,1	43,8	61,8
Ikke yrkesaktiv	20,5	17,1	15,2
Butikk	1,7	5,1	1,6
Restaurant/café	–	2,0	–
Offentlig administrasjon	2,3	1,5	1,7
Grunnskoleundervisning	2,9	4,3	2,9
Sykehjem	2,1	2,4	1,2
Hjemmehjelp	1,1	–	1,5

De to andre gruppene er tallmessig små i sammenlikning med de som ikke har vært i berøring med førskolelærerutdanningen. Blant de som kombinerer jobb i barnehage med førskolelærerutdanning, finner vi den klart største andelen som i 2002 jobbet i butikk eller på restaurant/café. Det er også i denne gruppen vi finner størst andel som har jobbet i grunnskolen tre år tidligere. De som har avbrutt førskolelærerutdanning, hadde en yrkeserfaring i 2002 som liknet svært mye på hva man fant hos de som ikke hadde vært i berøring med utdanningen. De som hadde avbrutt utdanningen var imidlertid

den av de tre gruppene som hadde høyest andel ansatte i barnehage og lavest andel ikke yrkesaktive i 2002. Andelen som kom fra arbeid med helse- og sosial tjenesteyting var omtrent på høyde med hva vi finner blant de helt uten befatning med førskolelærerutdanning, nemlig 7,9 og 7,4 prosent.

Tilsvarende tall for de ansatte med førskolelærerutdanning var 71,4 prosent i barnehage i 2002, mens 9,1 prosent ikke hadde vært yrkesaktive. For å nevne de enkeltyrker der mer enn én prosent hadde vært sysselsatt i 2002, så var dette butikker (1,4 prosent), offentlig administrasjon (2,4 prosent) og grunnskoleundervisning (4,8 prosent).

Stabilitet bestemmes ikke bare av tilgang, men også av avgang. Som nevnt er det kun for de som har førskolelærerutdanning at vi kan beregne avgang. Vi vil likevel prøve å estimere avgang og dermed stabilitet blant de ansatte uten fullført førskolelærerutdanning ved hjelp av de ulike tilgjengelige data. I tabell 7.4 viser vi antall med og uten førskolelærerutdanning i 2002 og 2005 ut fra KOSTRA og ut fra registerdata. I registerdata er det en ukjent størrelse, nemlig ansatte uten førskolelærerutdanning i 2002. Vi skal forsøke å beregne hva dette tallet kan ha vært i 2002, gitt visse forutsetninger.

Tabell 7.4 Antall ansatte med og uten førskolelærerutdanning i 2002 og 2005 ut fra KOSTRA og registerdata.

KOSTRA:	2002	2005
Ansatte uten førskolelærerutdanning	37 997	42 887
Ansatte med førskolelærerutdanning	17 844	21 794
REGISTERDATA:		
Ansatte uten førskolelærerutdanning	?	45 990
Ansatte med førskolelærerutdanning	15 655	18 674

Uansett om man bruker KOSTRA-data eller registerdata, blir det en omtrent like stor økning av antall førskolelærere fra 2002 til 2005, nemlig 19 prosent ut fra registerdata og 22 prosent ut fra KOSTRA. Økningen av antall ansatte uten førskolelærereksamen var i følge KOSTRA 12,9 prosent. Antar vi at vi ville ha fått samme økning i registerdata, må den ukjente X i tabell 7.4 byttes ut med tallet 40 735. Dette gir imidlertid totalt sett for mange ansatte dersom vi antar at det også den gang var slik som vi fant i 2005, nemlig overensstemmelse mellom KOSTRA og registerdata for alle ansatte. Skal denne forutsetningen oppfylles, må den ukjente størrelsen i tabell 7.4 settes til ca 40 200 ansatte uten førskolelærereksamen.

Fra registerdata om de førskolelærerutdannede vet vi at 13 330 var ansatt i barnehagen både i 2002 og 2005, selv om ikke alle disse var utdannet som førskolelærer på det første tidspunktet. 2325 av førskolelærerne i 2002 hadde sluttet i barnehagen i 2005, mens 5344 av de med førskolelærerutdanning som jobbet barnehage i 2005, ikke hadde gjort det i 2002. Fra registerdata vet vi at 24 268 av de barnehageansatte uten førskolelærerutdanning i 2005 ikke jobbet i barnehage i 2002, mens 21 722 hadde jobbet i barnehage på begge tidspunkt. Skal dette la seg forene med anslaget på 40 200 ansatte uten førskolelærere i 2002, må ca 18 500 av disse ha forlatt barnehagen som arbeidsplass mellom 2002 og 2005.

Godtar vi disse anslagene, har 15 prosent av de ansatte førskolelærerne i 2002 forlatt barnehagen i 2005, mens 29 prosent de førskolelæreutdannede som jobbet i barnehage i 2005, ikke hadde gjort det i 2002. Av de øvrige ansatte i 2002 hadde 46 prosent forlatt barnehagen i 2005, mens 53 prosent av de ansatte uten slik utdanning i 2005 ikke hadde jobbet i barnehage i 2002. Vi har tidligere nevnt funn og konklusjoner om at assistenter har vært en mer stabil arbeidskraft enn førskolelærere. Slik er det tydeligvis ikke lenger. I den ekspansjonsfasen vi nå er inne i, utgjør førskolelærerne et langt mer stabilt innslag i barnehagene enn de øvrige ansatte.

8 Avslutning

Den sterke barnehageutbyggingen har aksentuert problemet med mangel på førskolelærere. Førskolelærere har aldri utgjort noe flertall av norske barnehageansatte. I gjennomsnitt har det vært to ansatte uten slik utdanning for hver førskolelærer, og slik ser det ut til å bli i fortsatt noen år. Derfor er det viktig å vite mer om de andre ansatte, ikke minst om hvilken kompetanse og utdanning de er i besittelse av. Ser man bort fra førskolelærerne, er det et stort innslag av ansatte uten særlig utdanning. Nesten en tredjedel har kun obligatorisk grunnutdanning å vise til. Hovedtyngden er å finne på nivået som kalles videregående utdanning. Knappe 10 prosent befinner seg på samme utdanningsnivå som førskolelærere, men under halvparten av disse har det som kalles en lærerutdanning eller en pedagogisk utdanning. En tredjedel av disse har dessuten ikke fullført utdanningen. Sammenliknet med førskolelærerne er dessuten de øvrige ansatte oftere enten yngre eller eldre. Til forskjell fra funn fra tidligere undersøkelser ser det nå imidlertid ut til at det er førskolelærerne som utgjør den mest stabile arbeidskraften i barnehagene.

Vi har også brukt data om alle barnehageansatte til å finne mulige årsaker til det store avviket mellom antall ansatte med førskolelærerutdanning, avhengig av om man benytter tall fra SSB's utdanningsregister eller fra KOSTRA. I en periode da man nettopp søker å øke antall førskolelærere i barnehagene (Kunnskapsdepartementet 2007), ut fra en erkjennelse av at det er for få førskolelærere, er det et problem at det er 3000 færre førskolelærere enn man har antatt ut fra KOSTRA-tallene. Vi har ikke funnet særlig støtte i våre data til å kunne forklare dette avviket. Det kan bare i liten grad være en følge av innvandret arbeidskraft uten utdanningsopplysninger hos SSB, og heller ikke av andre arbeidstakere med utdanning ekvivalent med en førskolelærerutdanning.

Fra og med 2006 har man innført en endring av rapporteringsskjemat til KOSTRA, i og med at det gis en egen rubrikk for ansatte med annen pedagogisk utdanning. Dette er sannsynligvis blitt gjort for å fange opp utdanning som blir godkjent i og med de endringer av barnehageloven som trådte i kraft fra og med årsskiftet 2006–2007. Første året med slik rapportering var det ca. 2000 ansatte som ble plassert under den nye rubrikken, og noen få hundre av disse var nok i mangel av en slik kategori plassert sammen med førskolelærerne allerede i 2005. Men den nye kategorien fjerner ikke usikkerheten verken med hensyn til hvem som skal

plasseres i den nye kategorien eller i kategorien for førskolelærerutdanning. Noe av usikkerheten kunne fjernes ved å innføre mer eksakte retningslinjer i årsmeldingsskjemaet om hva som telles med når man rapporterer antall ansatte med førskolelærereksamen, selv om dette i en overgangsfase ville gi en tilsynelatende enda større førskolelærermangel, og enda lenger vei fram til full dekning av førskolelærere.

Vi tar ikke her stilling til den faktiske kompetansen blant de som er rapportert som førskolelærere uten å ha avlagt endelig eksamen. Når barnehagene rapporterer at et stort antall ansatte har førskolelærerutdanning, uten at de faktisk kan ha eksamenspapir på at slik utdanning er gjennomført, må det ha skjedd lokale tilpasninger der lang fartstid og stor erfaring nok har spilt en avgjørende rolle. Det kan også ha betydd mye at førskolelærere nok tidligere har vært ustabil arbeidskraft, mens assistentene har representert større stabilitet. Dette er også et felt der det nok er usikkerhet og uenighet om hva som er kravene til profesjonell aktivitet. Hege Sevatdal (2006: 91) har for eksempel påvist at nyutdannede førskolelærere opplever sprik mellom de kravene som de møtes med i sitt arbeid som pedagogiske ledere og den kompetanse de tilegner seg gjennom utdanningen, særlig gjelder dette områder som ledelse og evne til å ta beslutninger. Av ulike forhold som foreldre ble bedt å vurdere som viktig for barn i barnehagen, kom det forhold at de ansatte i barnehagen har pedagogisk utdanning langt ned på lista (Barne- og familiedepartementet, 2005: 51).

I overskuelig framtid vil førskolelærere fortsatt utgjøre et mindretall av de barnehageansatte. Det er viktig at ansatte ikke tillegges en utdanning de ikke har, men samtidig er det også viktig å vite hva slags realkompetanse og erfaring de faktisk har. I så måte kan man nok hente nyttig kunnskap gjennom ett av prosjektene som ble innvilget støtte gjennom Norges forskningsråds siste fordeling av midler til barnehageforskning, nemlig prosjektet «Meistring av førskulelærerrolla i eit arbeidsfelt med lekmanns- preg» som er et samarbeidsprosjekt mellom Høgskulen i Volda og Senter for profesjonsstudier ved Høgskolen i Oslo. Her skal det blant annet gjennomføres en representative spørreundersøkelser blant alle barnehageansatte. Det er redegjort for planene for denne undersøkelsen i et paper som Bente Vatne (2007) fra Høgskulen i Volda leverte til den nasjonale forskerkonferansen om barnehager og barneomsorg sist høst. Tidligere er slike undersøkelser gjennomført av Hilde Nafstad (1976) tidlig på 1970-tallet og Gunvor Løkken (1992) tidlig på 1990-tallet. Tiden er for lengst moden til å ta opp igjen noen av trådene fra disse undersøkelsene.

Litteratur

Barne- og familiedepartementet (2005): *Klar, ferdig, gå. Tyngre satsing på de små*. Rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren, avgitt 8. mars 2005

Gulbrandsen, Lars (2005a): Mangel på førskolelærere – et evig tilbakevendende problem. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, Årgang 22, nr 1: 11–18

Gulbrandsen, Lars (2005b): Data og statistikk i barnehagesektoren. Vedlegg 3. I: Barne- og familiedepartementet (2005): *Klar, ferdig, gå. Tyngre satsing på de små*. Rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren, avgitt 8. mars 2005

Gulbrandsen, Lars (2007): Full dekning, også av førskolelærere? NOVA. Skriftserie 4/07

Gulbrandsen, Lars (2007b): Barnehageplass fra unntak til regel. I: Utdanning 2007 – muligheter, mål og mestring. *Statistiske analyser 90*, s. 50–67, Statistisk sentralbyrå

Jensen, Hanne Cecilie (2007): *Utdanning blant styrere og pedagogiske ledere i barnehagen*. Prosjektrapport nr 8/2007. Agderforskning

Kunnskapsdepartementet (2007): *Strategi for rekruttering av førskolelærere til barnehagen*. 2007–2011
<http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Barnehager/Rekrutteringsstrategi.pdf>

Løkken, Gunvor (1992): *Yrkesrollene i barnehagen*. Trondheim. Dronning Mauds Minne Høgskole

Nafstad, Hilde Eileen (1976): *Barnehagen som oppvekstmiljø og arbeidsplass*, Oslo, Tiden Norsk Forlag

Pedersen, Paul og Reidar Pettersen (1981): *Førskolelærere og yrkesadferd*. Oslo: Forbruker- og administrasjonsdepartementet

Retvedt, Ole, Tove Skoug og Solveig F. Aasen (1999): *Erfaringer med innføring av Rammeplan for barnehagen*. Oplandske Bokforlag

Sevatdal, Hege (2006): *Førskolelærerens ledelsesoppgaver: Nyutdannede førskolelæreres vurdering av krav i yrket og utbytte av utdanningen*, Høgskolen i Oslo

Statistisk sentralbyrå (2000): *Norsk standard for utdanningsgruppering*. Revidert 2000. Norges offisielle statistikk, NOS C 617

St. meld. nr. 27 (1999–2000): Barnehage til beste for barn og foreldre

Vatne, Bente (2007): *Meistring av førskulelærerrolla i et arbeidsfelt med lekmannspreg*, Paper til nasjonal forskerkonferanse om barnehager og barneomsorg, Høgskolen i Oslo, 5. og 6. november